

FUNKCIONISANJE INSTITUCIJA I ORGANIZACIJA PRAVNE ZAŠTITE I POMOĆI U BOSNI I HERCEGOVINI

I. UVODNO I METODOLOŠKO ODREĐIVANJE ISTRAŽIVANJA

1. Uvod u oblast istraživanja problema pravne zaštite ljudi

Od postanka ljudskog roda, a naročito od vremena kada se čovjek vidno izdvojio iz biološke zajednice kao razumno biće (*homo sapiens*), pa sve do danas, postoji svijest o potrebi postojanja i zaštite prava čovjeka. Istovremeno postoji i shvatanje i svijest da su prava čovjeka stalno narušavana, ali i da se mora pronaći i pružiti zaštita tim pravima, odnosno pružiti zaštita čovjeku. Pronaći i vršiti zaštitu bila je stalna preokupacija ljudi, jer su im svakodnevno i trajno prijetile dvije sile (opasnosti). Prva sila bile su prirodne pojave, a druga sila društvene pojave (država, pleme, rod, grupe ili pojedinci).

Prirodne pojave svojim silama, čudima i tajnovitošću ugrožavale su ljude. Oni su se plašili prirodnih pojava jer ih nisu znali objasniti, pa saglasno tome nisu imali nikakve mehanizme zaštite. Tako su strah i neznanje stvorili vjerovanje, magiju pa i religiju. Sve se to dešavalo je su ljudi malo znali i malo imali. Siromaštvo, neznanje i nizak nivo svijesti bili su limitirajući faktori. Ali, vremenom je, ipak, ali postepeno krenulo nabolje.

Društvene pojave, kao sile, dugo su egzistirale u nekoj formi (pojedinci-vođe, rod, pleme, država), koje ljudi nisu dovoljno shvatali i razumjeli. Oni su shvatali da je neki vođa *pater familias*, ili druga vrsta sile, predodređen, od Boga dat i da mu je sve dozvoljeno. To shvatanje možda sa malim izmjenama nastavljeno je i onda kada se javila država pa su i za nju smatrali da je od Boga data (*De Civitas dei*), a šef države da je božiji izaslanik. Dakle, ljudi nisu bili svjesni uloge države, ali ni svoje uloge.

U takvim okolnostima ljudi su dugo bili uvjerenja da sve što im se dešava da tako mora biti i da je zaštita bilo koje vrste skoro i nemoguća.

Međutim, vremenom su se formirali oblici čovjekove zaštite. Prva je bila lična zaštita, svako se štitio kako je znao i umio, druga je božija zaštita koja se osjećala kao "**nevidljiva sila i ruka**", treća je zaštita koja dolazi od društvene organizacije (roda,

plemena i države), i na koncu pravna zaštita koja se počela razvijati prije dvije hiljade godina i traje sve do danas.

Osnovni zahtjev svih vrsta i oblika zaštite je zaštita dva prava čovjeka, a to su lična i imovinska prava.

Od prvih početaka organizovanog društva pa sve do današnjeg dana pokazalo se da su prava i obaveze, pa i slobode izloženi nepoštovanju i neizvršavanju, ustvari ugroženi su. Trebalo je iznaći forme i mehanizme kako zaštite ljudi od organizovanih formi - države i institucija i zaštite ljudi od drugih ljudi, kako i ko treba pravno da štiti jedne od nepravde drugih. Da li je to, generalno uzevši, država, šef države, izvršni organi - egzekutiva, crkva, Bog ili ma ko drugi. Navedeni globalni nosioci zaštite, pokazalo se to kroz istoriju, nisu mogli objektivno i za svakog pojedinca da pruže zaštitu i urade ono što je konkretno trebalo - što je pravedno ili ono što je po zakonu.

Nije se znalo šta je to univerzalna vrijednost svakog čovjeka koja se mora štiti, niti su postojali standardi - isti za sve - niti su postojali mehanizmi za zaštitu. U tom smjeru da se **nešto riješi** ljudi su stvorili i izmišljali razna pravila, a najgenijalniji čovječiji izum bio je zakon kojim se oblikuje opšta volja vladajuće klase, ali koja je najčešće i opšta volja jednaka za sve (erga omnes) i ona se proglašava pravednom. "Zakon je slobodan i svečan izraz opšte volje, on je isti za sve, bilo da štiti, bilo da kažnjava, on može da naredi samo ono što je pravično i korisno za društvo, on može da zabrani samo ono što mu šteti".¹ Zakon može biti dobar ili loš, ali je zakon i mora se primjenjivati dok ga nadležni organ ne ukine ili promijeni. Drugi važan korak u društvu bio je shvatanje da zakon može tumačiti i mjeriti pravdu prema zakonu samo stručan čovjek, poznavalac zakona i objektivne situacije i stanje duha društva, odnosno institucija namijenjenih kao mehanizam za zaštitu. Tako su se izdiferencirale institucije (sudovi, tužilaštva, pravobranilaštva, ombudsmani, advokature, kancelarije za pružanje pravne pomoći i dr.), za pravnu zaštitu, pomoć, kontrolu, pravo, pravdu i pravednost. U institucijama su radili i pružali pravnu pomoć i zaštitu sudije, advokati, ombudsmani, pravobraniooci, pravnici.

2. Predmet istraživanja i formulisanje problema

Odavno su teoretičari utvrdili, a istraživači i analitičari potvrdili da je izborom i formulisanjem teme već načelno određen predmet rada i formulisan problem, odnosno formulisanje problema istraživanja već je utvrđeno određivanjem naslova teme.² Ovaj

¹ Deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka i građanina, član 7. Ustava Francuske iz 1791. godine (prema knjizi: Zakon i zakonitosti autora akademika Miodraga Jovičića, Beograd, 1977, str. 8).

² Dr Radomir Lukić: Metodologija prava, Sabrana dela, Beograd, 1977. god. str 44-45.

prvi korak (utvrđivanje predmeta i teme) koji se čini u namjeri da se izvrši istraživanje i napiše rad, predstavlja značajnu fazu istraživanja. On je condicio sine qua non uspješnog početka i završetka rada. Prihvatajući i slijedeći takva shvatanja provjerena u praksi utvrdili smo da je predmet našeg rada "Organizacija i funkcionisanje institucija pravne pomoći i zaštite u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini".

Izbor teme i formulisanje problema nije nastao brzo. Taj prvi i prethodni period do formulisanja teme bio je misaonog karaktera i trajao je dosta dugo. Od početka nastanka ideje o ovom istraživanju tražen je problem (i njegovo definisanje) u području kojim se profesionalno bavim, a to su advokatura i notarijat, koji se u osnovi bave pitanjima pravne zaštite, naravno uključujući i pravosudne institucije u širem smislu. Dakle, polazna osnova za izbor ove teme bio je globalni - širi interes za naučnu i praktičnu oblast ustavnosti, zakonitosti, vladavine prava i pravne države, prava i sloboda ljudi i njihova zaštita. Prava i slobode nisu privilegija samo nekih, već svih, a to znači da vlast i moć nisu pojedincima ili grupi od Boga data, već su ih oni prigrabili i uzeli od naroda.³ Nosioc vlasti, a i neki drugi subjekti stalno narušavaju i ugrožavaju prava građana, pa je građanima pravno potrebna pomoć. Mehanizmi za pružanje pravne pomoći i širu zaštitu ljudi su prije svih pravedeni zakoni, organizovane pravosudne institucije u širem smislu, i stručni ljudi koji rade u tim institucijama (advokati, sudije, tužioci, ombudsmani, upravni službenici).

Na tako širokoj osnovi interesa i saznanja u oblasti šire zaštite i pružanja pravne pomoći trebalo je utvrditi adekvatan i prihvatljiv naziv teme. U iznalažeu takvog naziva teme pošli smo od istraživanja da li je područje pružanja pravne pomoći šire istraživano (iscrpljeno) ili nije, a zatim se trudili da formulišemo temu koja nije preširoka ili preuska. Tako smo došli do adekvatne i optimalne teme (naslova).

U moderno i savremeno doba, kada su društveni odnosi vrlo složeni - komplikovani, kada se vrši transformacija društva, kada se donosi mnogo zakona koji promovišu volju vladajućih, a ne naroda, kada su lični interesi dominantni, kada je izvršna vlast postala najviša, a često i autokratska, sasvim sigurno je otežano ostvarivanje prava građana. U takvim uslovima je prijeko potrebna pravna pomoć i zaštita građana.

Istraživanjem i ovim radom ćemo pokazati izborom i korištenjem adekvatnih metoda koliko su u Bosni i Hercegovini u funkciji zaštite i pravne pomoći građanima

³ Hamilton, Medison, Džej: Federalistički spisi, Radnička štampa, Beograd, 1981. godine, str. 323.

sudovi, tužilaštva, pravobranilaštva, ombudsmani, upravni organi, advokature i dr. Tema pružanje pravne pomoći i zaštite posebno je aktuelna u Bosni i Hercegovini. Aktuelnost je tim veća s obzirom da je u toku, i da se nastavlja reforma sudova i svih drugih pravosudnih organizacija u širem smislu.

3. Ciljevi istraživanja

U logičkoj strukturi istraživačkog rada ciljevi istraživanja utvrđuju se nakon formulacije naslova teme i utvrđivanja predmeta istraživanja. U našem slučaju odredili smo i temu i predmet pa je tim već naznačen cilj istraživanja. Opšti cilj svakog istraživanja je saznanje i po mogućnosti razrješenje nekog problema koji je formulisan predmetom istraživanja.⁴

Ciljevi istraživanja su dio naučne zamisli koja uvijek polazi od toga da se želi doći do novog saznanja o problemu koji je predmet istraživanja. U stvari želi se doći do saznanja pojava, svojstava, suštine problema i prakse u cjelini. Time se odgovara na pitanje zašto se nešto istražuje, koji je cilj istraživanja. Mi istražujemo organizaciju i funkcionisanje institucija pravne pomoći i zaštite u Republici Srpskoj i B i H. Osnovni cilj ovog istraživanja je proučavanje, sistematizovanje i formulisanje vrsta institucije i organizacija za pružanje pravne zaštite i pomoći, kvaliteta te zaštite, kao i formi i oblika zaštite i pravne pomoći u Republici Srpskoj, odnosno Bosni i Hercegovini.

U nauci se uvijek mora posmatrati i proučavati skup predmeta i pojava koji na neki način čine cijelim ili jedan element ali koji nije izolovan, već je u nekom sistemu ili cjelini. Mi pokušavamo da slijedimo logiku nauke u našem istraživanju i odgovaramo, koliko je to moguće, na pitanja "šta" postizemo ovim istraživanjem, "kako" ćemo to raditi i "zašto" vršimo istraživanje. Na pitanje zašto se nešto istražuje "nauka odgovara objašnjenjem, dakle razumjevanjem i objašnjenjem pojava, a zatim predviđanjem i upravljanjem pojavama, što predstavlja krajnji cilj nauke".⁵

Obrada teme "Funkcionisanje institucija pravne zaštite i pomoći u Bosni i Hercegovini" ima zadatak da ostvari, barem djelimično, naučni (opšteteorijski) i praktični (operacioni) cilj. Navedeni ciljevi mogu se ostvariti:

⁴ Dr Milorad Zakić: Metodologija naučnoistraživačkog rada, Pravni fakultet, Banja Luka, 2000. godine., str. 52.

⁵ Dr Milan Galogaža i dr Marina Galogaža: Filozofija života, MM Koledž, Novi Sad, 2001. godine, str. 4.

– analizom organizacije institucija i organizacija koje po prirodi svoje djelatnosti na određen način pružaju pravnu pomoć i zaštitu (posebno utvrditi da li je adekvatna i funkcionalna organizacija institucija, organizacija i službi za pružanje pravne pomoći);

– analizom i sagledavanjem kvaliteta i kvantiteta pružanja usluga, posebno da li se vraća pravo građanima poslije pružanja pravne pomoći ili je ta pomoć bezuspješna. S druge strane koliko je pravna pomoć efikasna (brza), jer savremena pravna pomoć i zaštita mora ići ispred davno utvrđene i poznate izreke "pravda je spora ali dostižna";

– analizom i sagledavanjem uloge sudova, advokature, pravobranilaštva i ombudsmana. Oni su institucionalno (po svojoj ulozi) pozvani i dužni pružiti pravnu pomoć i zaštitu građanima i pravnim subjektima;

– analizom uspješnosti i međusobne saradnje entitetskih i državnih institucija zaduženih za pružanje pravne pomoći.

Operacioni (praktični) cilj svakog, pa i ovoga, rada ogleda se u označavanju čemu će i kome neposredno služiti rezultati istraživanja. Kod nas će biti veliki praktični značaj ako pokrenemo organizacije i institucije da brže i bolje (kvalitetnije) pružaju pravnu pomoć, a prije svih sudove i advokature.

"Naučni ciljevi određuju nivo saznanja koji se stiče konkretnim istraživanjem. Tim ciljevima se nastoji da se dosegnu što snažnije naučne činjenice, a praktični ciljevi (kako je već rečeno) proističu iz potrebe da se spoznaju činjenice o predmetu istraživanja".⁶

Očigledno da ciljevi istraživanja najčešće predodređuju do koga nivoa saznanja će se istraživanjem dostići. Dubina istraživačkog poduhvata upućuje na to da li će se istraživanje završiti samo naučnim opisom (deskripcijom) i klasifikacijom (sistematizacijom) ili će dosegnuti najviši nivo saznanja - naučno objašnjenje (eksplikacija) ili čak naučno predviđanje i naučno otkriće. Naravno naše istraživanje nema ambicije za najviše nivo saznanja. Uvjereni smo da će ono dostići prve dvije stepenice (deskripcija i sistematizacija) saznanja. Sigurno ćemo ući u suštinu rada sudova i advokature, a djelimično i ostalih, što će rezultirati saznanjem o svim vidovima pravne pomoći i zaštite građana i subjekata u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovni.

⁶ Dr Novak Milošević i Saša Milojević: Osnovi metodologije bezbedonosnih nauka, Beograd, 2001. godine., str. 122.

4. Postavljanje hipoteze

Hipoteza je bitan element (dio) i okosnica naučne zamisli i saznanja. nakon utvrđivanja predmeta, definisanja problema i utvrđivanja cilja istraživanja kao logičan slijed misaonih radnji i postupaka u projektu istraživanja slijedi postavljanje hipoteze. Da bismo pravilno postavili hipotezu nužno je prethodno poznavati i utvrditi šta je to hipoteza, vrste hipoteza i njena funkcija. Hipoteza je u svome izvornom značenju ideja – pretpostavka za koju vjerujemo da će dovesti do rješenja problema istraživanja. Ili, hipoteza je određena pretpostavka i još neprovjeren sud za koji pretpostavljamo da je istinit. Više naših uglednih metodologa među kojima: dr Radomir Lukić, dr Miroslav Pečuljić, dr Bogdan Šešić, dr Midhat Šamić, dr Novak Milošević i dr. dali su svoj prilog definisanju hipoteze. Međutim, čini se da je dr Bogdan Šešić najpotpunije definisao hipotezu, jer u njoj svaki istraživač, bez obzira na temu može naći oslonac.

"Hipoteza misaona pretpostavka u obliku pojmova i stavova s mogućim činjenicama budućeg saznanja o još neotkrivenim svojstvima, tj. njihovom postojanju, odnosima, uslovima nastanka, promjene ili razvoja".⁷ I profesor M. Galogaža ističe: "Hipoteza je mišljenje koje ima manji ili veći stepen verovatnoće, a stvara se na bazi mnogobrojnih podataka prethodnog pozitivnog iskustva".⁸

Dosada je mnogo puta potvrđeno da hipoteza nije samo sebi svrha ili neki obični detalj u metodološkoj strukturi rada. Ona ima svoj značaj i svoju funkciju u svakom konkretnom istraživanju, svakoj naučno istraživačkoj temi i području. "Funkcija hipoteze je da usmjeri istraživača (odnosno naše istraživanje) pravilnostima među činjenicama. Sugestije koje su formulisane hipotezom mogu biti rješenje problema".⁹

Najčešće se postavlja radna hipoteza koja će vremenom sa malim izmjenama, vjerovatno, postati trajna ili će se eventualno transformirati. Hipoteza može biti opšta i posebna, pozitivno ili odrično intonirana, glavna i pomoćna i dr. Hipotezu nije lako postaviti. Za dobro postavljenu hipotezu potrebno je obrazovanje, iskustvo i inteligencija istraživača. To znači za dobru hipotezu potrebno je posjedovati znanje, iskustvo (uvidanje) i maštu. Zato je potrebno da istraživač dobro prouči predmet svoga

⁷ Dr Bogdan Šešić: Opšta metodologija, Naučna knjiga, Beograd, 1974. godine, str. 272.

⁸ Dr Milan Galogaža i dr Marina Galogaža: Filozofija života, MM Koledž, Novi Sad, 2001. godine, str. 90.

⁹ M. Koen-E. Najgel: Uvod u logiku i naučni metod, Naučna knjiga, Beograd, 1965. godine., str. 221.

istraživanja (da razmišlja o njemu, da prikuplja naučne dokaze - činjenice, da čita knjige i materijale, da se upozna sa dosadašnjim dostignućima u toj oblasti i dr.). Hipoteza će biti znatno bolja što više istraživač zna o predmetu istraživanja, što potvrđuje da je znanje osnovni izvor i oslonac dobre hipoteze. Ne smije se istraživač suviše osloniti na maštu, jer ga to može odvesti u nerealan svijet, odnosno može ga odvesti na brojne stranputice.

Uzimajući u obzir značaj hipoteze i zahtjeve koji se postavljaju pred istraživača, brižljivo smo radili na elementima koji omogućavaju dobru formulaciju hipoteze. Tako za naš predmet istraživanja hipoteza glasi: U Bosni i Hercegovini, naročito poslije užasnog i nepotrebnog građanskog rata, pokazalo se da su znatno narušena lična i imovinska prava građana. Građani potražuju i žele da ostvare ta svoja prava, ali se u spletu zakona više pravnih sistema i nedostatku političke volje vladajućih snaga, teško snalaze i ostvaruju svoja prava. Potrebna im je pravna pomoć i zaštita. Pravnu pomoć i zaštitu pružaju, svaka na svoj specifičan način, organizacije i institucije: sudovi svih stepena, pravobranilaštva, ombudsmeni, advokature, kancelarije za pružanje pravne pomoći u opštinama, centri i organizacije za ljudska prava. Institucionalno je dobro organizovano pružanje pravne pomoći, ali stvarno je nedovoljno i neefikasno.

S obzirom da je zaštita prava građana važno društveno pitanje mi smo hipotezu postavili kao složenu relaciju, odnosno prvi dio je sa pozitivnim indikatorima, a drugi dio sa relativno negativnim. U procesu istraživanja moguća su tri ishoda: da se potvrdi ovako relativizirana pretpostavka, da se potvrdi da su dobro organizovane institucije za pružanje pravne pomoći i da su dovoljne i efikasne, ili da su loše organizovane i da pružaju nedovoljno i neefikasno pravnu pomoć i zaštitu.

Istraživanje će pokazati, i u zaključku rada ćemo eksplicirati, da li je hipoteza potvrđena ili opovrgnuta, ili se došlo do sasvim novih zaključaka.

5. Metode istraživanja

Odavno se zna da nema uspješnog rada, ni teorijskog ni praktičnog, bez dobre organizacije, odnosno bez dobro, i pažljivo odabranih metoda. To znači da je teško doći do cilja nasumice i bez plana, bez adekvatnih metoda. Metoda je smišljen i ustaljen način rada i putokaz kako i kuda se ide ka cilju rješenja nekog problema. Ovako definisana metoda je generalna koja vrijedi za sve postupke (jednostavne - praktične i složene). Ona se naslanja na već poznatu i utvrđenu proceduru, postupke, redoslijed i model (npr.

metode izvođenja nastave, ili metode upravljanja, vladavine, političke i druge praktične djelatnosti). Međutim, za istraživački rad nije dovoljna generalna ili opšta formula metoda, već je potrebno koristiti naučne metode. One su u osnovi misaoni (logički) postupak koji se koristi (primjenjuje) s ciljem da se što lakše i što tačnije otkriju i sistematski obrade podaci i naučne činjenice. "Naučnom metodom se naziva obično skup raznih postupaka i procesa pomoću kojih se dolazi do naučnih saznanja i istina. Teoretičari obično koriste tri osnovne, istraživačke metode: normativnu, eksperimentalnu i istorijsku".¹⁰

Znali su dobro naučnici —filozofi još iz antičkog doba, a potvrdili i proširili znanja i shvatanja o metodama kasniji brojni moderni i savremeni naučnici i istraživači. Duga vremenska distanca od antičke Grčke preko evropske klasične filozofije i prosvjetiteljstva pa sve do danas uticala je da su se stvorile i modelovale razne i različite metode. Danas se većina teoretičara slaže s tim da postoje fundamentalne ili osnovne metode koje se, manje ili više, koriste u svim oblastima, i na drugoj strani postoje posebne metode koje se koriste zavisno od vrste i oblika istraživanja i naučne i empirijske oblasti.

I mi smo se uvjerali da ne bismo mogli doći do objašnjenja definisanog problema, postavljenog cilja i utvrđene hipoteze bez pravilno odabranih i adekvatnih naučnih metoda. Za naše istraživanje " Organizacija i funkcionisanje institucija pravne pomoći i zaštite u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini " značajno je bilo odabrati baš one metode koje su najprikladnije i kojima se najlakše i najkraćim putem dolazi do cilja, odnosno razrješenje problema. Tako brižljivim odobrenjem uskladili smo predmet istraživanja sa najpouzdanijim metodama. Obuhvaćene su i korištene: dijalektička metoda, metoda analize, te istorijska, komparativna i dogmatsko normativna.

Dijalektička metoda je, u ovom radu, korištena kao generalna, odnosno kao opšta osnova. Ova metoda podrazumijeva da se prvo postavi teza (problem, tvrdnja i sl.), a zatim antiteza (kontra problem, tj. moguće rješenje problema na drugi način) i konačno dolazi do sinteza i rezultata (zaključka). Prvobitna teorija o dijalektici i dijalektičkom metodu potiče od Platona i označava pronalaženje istine pomoću razgovora. Kasnije je dijalektička metoda označavala pristup svakom pitanju logički, ontološki i povezano u traženju uzroka i posljedica. Hegel je razmatrajući suštinu dijalektičke metode istakao:

¹⁰ Dr Midhat Šamić: Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1972. godine, strana 14.

"Svaka misao rađa u sebi svoju protivrječnost koja nas tjera da nalazimo još potpuniju misao koja će obuhvatiti misao koju imamo i njenu protivrječnost".¹¹

Metoda analize sadržaja je jedna od starijih i usko je vezana sa sintezom. "Analiza sadržaja prikupljenih podataka počinje sređivanjem prikupljenih podataka, tj. stvaranjem pregleda lista podataka, klasifikovanje podataka i mjerenja stavova i mišljenja".¹² U stvari "Analiza sadržaja se razvila kao način sređivanja kvantitativnih podataka o najrazličitijim vrstama društvenog opštenja koje se u nauci obično naziva društvenom komunikacijom. Tu se javljaju kvalitativne analize pisanih i usmenih komunikacija".¹³ Ova metoda je u našem radu došla do pravog izražaja jer je za ocjenu funkcionisanja institucija i organizacija pravne zaštite i pomoći u Bosni i Hercegovini potrebno prikupiti i analizirati jako mnogo dokumenata, informacija, odluka, presuda, rješenja i drugih relevantnih izvora. Ne bi se moglo uspješno završiti naše istraživanje bez empirijskog prikupljanja podataka i njihove temeljne analize. Prikupljanje podataka i informacija takođe se obavlja po tačno utvrđenom planu. I tu se koriste adekvatne metode da bi se prikupili i primarni i sekundarni podaci.

Deduktivna metoda je stara, ali trajna i pouzdana metoda kojom se vrši izvođenje novog suda (zaključka) iz opšteg (najčešće iz više sudova). Dakle, deduktivna metoda polazi od opšteg ka pojedinačnom. Ona se obligatorno koristi u oblasti društvenih nauka, pa koristimo je i mi u našem radu.

Induktivna metoda je kontrapar deduktivnoj metodi. Indukcija je logički misaoni postupak koji teče u smislu zaključivanja od pojedinačnog kao opštem. "Indukcija predstavlja sintetički metod i generalizacioni postupak koji polazi od empirijskih činjenica i dolazi do opštih sudova".¹⁴ Ova metoda se često koristi, ali je manje pouzdana od deduktivne metode.

Istorijska metoda je nezaobilazna u društvenim naukama pa i u ovom radu. Teško bi bilo shvatiti današnju organizaciju institucija i organizacije za pružanje pravne pomoći ako se ne bi koristili istorijskim pokazateljima o sudovima, advokaturama, upravnim i drugim javnim službama koje su pružale i koje pružaju pravnu pomoć. "Veoma je važno

¹¹ Georg W. F. Hegel: Osnovne crte filozofije prava, Sarajevo, "Veselin Masleša", 1964. godine, str. 41.

¹² Dr Novak Milošević i Saša Milojević: Osnovi metodologije bezbedonosnih nauka, Beograd, 2001. godine, str. 165.

¹³ Dr Vojin Milić: Sociološki metod, Nolit, Beograd, 1978. str. 432.

¹⁴ Dr Milan Galogaža i dr Marina Galogaža: Filozofija života-metodologija, MM Koledž, Novi Sad, 2001. godine, str. 31.

izučavanje prošlih vremena, institucija prava koji su proizvod istorijskih uslova i pri tome se služimo naročito metodom istorijsko-pravnom. "¹⁵

Uporedna ili komparativna metoda je veoma značajna u našem radu, a inače ona je jedna od najzaobilaznijih u društvenim istraživanjima. Pri njenoj primjeni bitno je voditi računa o uporedivosti i masovnosti podataka, jer neuporedivi podaci daju pogrešne zaključke, a masovni daju prosječne i alternativne pa i njih treba oprezno koristiti. Naše istraživanje uveliko je naslonjeno na komparativni metod (bilo sinhroni ili dijhroni).

Koristili smo i dogmatsko-pravni (normativni) metod kao posebni pravni metod, jer i rad je u cjelini organizaciono pravne prirode.

U cjelini gledajući koristili smo više metoda, jer u praktičnom radu - istraživanju teško je, čak i nemoguće, svesti rad na jednu ili dvije metode. One se isprepliću, pa sad koristimo jednu, sad drugi, pa je zaista teško odrediti koja je više doprinijela uspješnom završetku ovog rada.

6. Izvori saznanja

Bez odgovarajućih izvora saznanja teško je i zamisliti uspješno završen istraživački rad. Uspjeh svakog istraživačkog poduhvata zavisi od nekoliko bitnih elemenata među kojima su najvažniji: znanje (opšte i posebno o predmetu istraživanja), uviđanje (obuhvata inteligenciju, priznanje i shvatanje istinitosti i postojanje nečega) i mašta (stvaralačka mašta, smjele pretpostavke). Znanje, uviđanje i mašta su početni i osnovni elementi za svaki, pa i ovaj rad. Međutim, znanje, mišljenje (uviđanje) i mašta (stvaralačka) su stalno prisutni u toku rada, tj. oni su stalni pomagači i podstrekači da se uspješno završi i riješi postavljeni problem. Pored navedena tri izvora saznanja važna je lična i opšta praksa. U taj krug izvora spada lično iskustvo, iskustvene činjenice, probna istraživanja (tzv. pilot projekti), analogije i dr.

Koliko će biti izvora i kakvog su kvaliteta umnogome zavisi od izbora teme, a naročito od stepena njene istraženosti. Značajno je koliko su nauka i praksa ušli u taj problem, koliko su teoretičari pisali, o tome i koliko su praktičari pokušali primjeniti i staviti u funkciju dostignuća i stvarne teorije. U našem istraživanju pružanja pravne

¹⁵ Dr Milorad Zakić: Metodologija prava i ekonomije, Pravni fakultet, Banja Luka, 1988. godine., str. 98.

pomoći postaje izvori i teorijskog i empirijskog karaktera. Istina, oni su ili krajnje apstraktni (teorijski) ili krajnje konkretni (odnose se na pojedinačne slučajeve). To ima za istraživača i prednosti i nedostatke. Prednosti su što ima dovoljno izvora bez obzira kakvi su, a nedostaci što može istraživač da se prikloni pretežno teoriji ili pretežno praksi. Priklanjanje jednom ili drugom bilo bi jednostrano i ne bi dalo željene rezultate.

Za ovaj rad koristili smo više vrsta izvora, i to:

Prva grupa izvora su tzv. primarni izvori koji se nalaze u arhivama sudova, advokatskih komora, domova za ljudska prava, ombudsmana, kancelarija za pravnu pomoć, opština i gradova. Svi ovi izvori su tzv. izvori iz "prve ruke".

Druga grupa izvora je bliska primarnim, a to su bilteni, sudska i advokatska praksa, časopisi (interni) koji se bave pitanjima pružanja pravne pomoći.

Treća grupa izvora su tzv. sekundarni izvori, ali vrlo značajni, kao npr. izvještaji, referati, informacije, analize, planovi i drugi dokumenti institucija i organizacija koje se bave pružanjem pravne pomoći.

Četvrta grupa izvora saznanja čini brojna literetura-naučna i stručna (naučne i stručne knjige, monografije, časopisi, zbornici, godišnjaci i druge publikacije).

Petu grupu izvora sačinjavaju normativni i drugi pravni akti (ustavi, zakoni, odluke, poslovnici, pravilnici i dr.).

I, konačno, šestu grupu izvora za našu temu nalazimo i u međunarodnim političkim, a posebno pravnim aktima (Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda sa protokolima, aktima OUN i drugim).

7. Područje i okvir istraživanja

Svako istraživanje pa i ovo naše mora odrediti područje istraživanja (naučno i geografsko), oblast istraživanja (naučna i stručna), vremenski okvir (savremeni ili istorijski period), stepen i dubinu istraživanja (posmatranje i organizaciju ili naučno objašnjenje).

Naše istraživanje kreće se u okviru pravne nauke i prakse i zaštite ljudskih prava i sloboda. Sa stanovišta više stručnog i naučnog kreće se u sferi pravosuđa, pravnog sistema, advokature, ombudsmana i drugih vidova pružanja pravne pomoći. Sa državnog

i geofizičkog stanovišta istraživanje će se vršiti na području Republike Srpske i Bosne i Hercegovine u cjelini.

S obzirom da može doći do pogrešnog shvatanja i tumačenja pojmova "okvira i područja", pa da se pomisli da mi stavljamo u okvire i granice nauku, naučno područje, metodologiju, želimo se o tome izjasniti. Neka naučna područja, naučne discipline i metodologija ne mogu se ničim ograničiti i staviti u međe. Profesor Milan Galogaža u svojoj knjizi Filozofija života o tome kaže da nauka nema granica, ona nema domovinu, ona je bazično obilježje čovječanstva. Dakle, naše određenje područja i okvira odnosi se samo na istraživački problem "Organizacija i funkcionisanje institucija pravne pomoći i zaštite u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini".